

אמנות המלחמה הצרפתית

מאת אלכסיס ז'ני

בהוצאת גלימאר 630 עמ'

רצנזיה מאת חניטה עשתאי

ספיחי הקולוניאליזם מכשכשים בזנב הצבא הצרפתי המעורב במאבק נגד אירגוני האיסלם במאלי ובהגנה על נכסים בחוף השנהב- ארצות כיבושיו לשעבר. ובאמת הספר 'אמנות המלחמה הצרפתית' לא יכול היה להתפרסם בעיתוי מתאים יותר. סרקוזי, הנשיא לשעבר, העלה לסדר היום את שאלת הזהות הלאומית והכול עוסקים בה. כך גם ברומן ההרפתקאות הצבאיות עוסק ג'ני, הסופר, בסוגיות הזהות והגעו שהצמיחו המלחמות הקולוניאליות. לטענתו צרפת מתפרקת לשלל רכיבים המתרחקים אחד מהשני, הקבוצות השונות מסרבות לחיות יחד. והצרפתים שאוהבים לחשוב שהם בעד שוויון למעשה לא רוצים בו.

ז'ני כלל לא התכוון לכתוב על עשרים שנות המלחמה של צרפת. הוא תכנן לספר סיפורים אישיים בסגנון פואטי שיגרמו הנאה לקורא. הוא לא חשב מאומה על הצבא ובדומה למרבית האזרחים גם לא הייתה לו שום ידיעה עליו. שכן הצבא הצרפתי היה רחוק מהעין, לא ראו אותו ולא ידעו באיילו סוגי הנשק חומש.

אלא שחייו הצטלבו בחיי ויקטוריאן סאלאניו (Salagnon) צנחן ולוחם וותיק. בשנת 1944 היה סאלאניו בן שבע עשרה מגיבורי מחתרת המאק"י, אחר כך נלחם בהודו סין ובאלג'יריה. את זיכרונותיו הפקיד בידי ז'ני המיטיב לכתוב וכך נשזר הסיפור האישי של סאלאניו ושליו בנרטיב של המלחמות.

ז'ני החל לחטט בעבר עד כי עלה ממנו הרקב הקולוניאלי הדבק ומכרסם בחברה הצרפתית. הוא עשה זאת על אפם וחמתם של הנאנחים ש"הנה זה שוב מתחיל וכי די ולהאשים את הקולוניאליזם בכול". שש להתעמת עם הצרפתים האומרים שלמן ההתחלה צריך היה להנחית מכה על מי שהרים את הראש ולהשיג שלום לפחות לעשר שנים.

זה היה המצב עד תחילת 1991 כשהצבא פרץ ממסכי הטלוויזיה אל תודעת החברה במבצע "סופת המדבר". גברים שריריים כבני שלושים שהיו מסוגרים במחנות בדרום צרפת עלו על ג'יפים בצבע החול מבלי לדעת אם ישובו בשלום. מלחמת המפרץ טלטלה את החברה הצרפתית ואת חייו הפרטיים של ז'ני והחזירה את הצבא ואת רעיון השימוש בכוח למודעות החברתית.

ברוח הניטשיאנית טען ז'ני כי הדחף לעוצמה והשימוש בכוח מצויים בכל מישורי החיים: "העבודה - מלחמה שהמקצוע מיישם תוך הפעלת סוג של אלימות. הבית - מצודה והאישה - כיבוש שזורקים על גב סוס ונישאים על גבו".

לז'ני (הסופר כותב בגוף ראשון), היו אישה יפה מאוד, הרמוני שמה, עבודה מכניסה ובית מרווח; שלושת הפנים של מה שנחשב ליש המיוחד. שלושת ההיבטים של "הצלחה" שהכול שאפו להשיג.

יום אחד יצא עם הרמוני לקניות לכבוד ארוחת הערב אליה הזמינו חברים. ז'ני נמשך לחדר הקירור בו תלויים על אנקולים מיני בשר, עמד שם ותהה מה מקור האמירה 'שכלב הטועם דם הופך למפלצת אולם מרגע שאדם טועם דם הוא הופך לאדם שלם'. בשובם רטנה הרמוני כי שכחו לקנות קינוחים. הוא התנדב ללכת ושב עמוס שקיות מדיפות ריח חריף. אמר להרמוני שתלך להתקשט שהוא כבר יכין את הכול.

כשהחברים הגיעו יצא מהמטבח בסינר מוכתם דם, ציפורניו שחורות בידו טס כסף ועליו ראש חיה שענייה מזדקרות, מעיים, טלפיים. הניח הכול על השולחן המהודר שלף בידיו את הקרביים והגישם לנוכחים. למחרת בבוקר עזב ולא ראה יותר את אשתו או מישו מביין חבריו.

הוא עבר לדור בעליית גג קטנה באותה עיר גשומה וטחובה. חייו רעים, לא יכול להיות גרוע יותר, אמר לעצמו. וכמו אנשים המחכים למוות - גם הוא חיכה. ההמתנה השתלמה בשל המפגש עם הצנחן סאלאניו שישב דרך קבע בשולחן השמור רק לו בבית קפה דחוס.

בוויכוחים בין יושבי בית הקפה סביב מלחמת המפרץ, דווקא סאלאניו הלוחם והמסוגף שאל: 'בשביל מה נחוץ לצרפת צבא גדול ועצבני שכמעט ואין אזרח שלא שירת בו לפחות פעם בחייו'. לטענתו אחרי 1962 צרפת קיימה וביססה צבא רק בשביל להעביר את הזמן שהרי לא היה לה שום אויב.

מישהו ענה בביטחון שרוסיה היא האויב. רוסיה? נזעק סאלאניו, מי שהרס חצי מן העולם שנטה למערב ושסיפק את צרכיו, היו ארצות המערב דווקא. הבעיה היא שגם אחרי שהמלחמות מסתיימות הרצון להילחם נותר בעינו. מחכים אמנם שהדחף להרס יזקין או ימות אך למעשה רק תפס תנומה.

מסתבר שהחלל שהותירו המלחמות התמלא בפנטום בלתי מוגדר המשוטט בחולי, במתח ובאלימות הכללית של צרפת. בעידן של חברה ללא מעמדות כשכולם פונים נגד כולם כשאין אל מי לפנות, כשאין עם מי לדבר ובמה להיאחז נוטים מכאנית לעסוק בסוגיית הגזע. המחשבה הריקה מביאה לדירוג למיון ומייצרת יחס אידיוטי ל'גזע'.

לטענת ז'ני תפיסת 'גזע' כקבוצה ולא כפרטים מתבססת על השוני בין בני האדם: 'הם' מדברים בקול רם מדי ורק כעבור דקות ניתן לזהות ש'הם' דוברים צרפתית. 'נשותיהם' עטופות בד שחור רק עיניהן מציצות. איך אפשר לקשור עמן קשרים אם אסור לחשוך בהן. איך אפשר לאהוב אותן אם הן מסתירות-מכחישות את גופן?

כדי להתמודד עם בעיית הזהות החברתית ז'ני דוחק בצרפתים - הנחשבים פטפטנים - להתחיל לדבר. להפנות עורף לשפה שהכול בה ציווי! המדינה הצרפתית אינה מדברת אלא מצווה. המדינה מנהיגה, ומטפלת אך מדחיקה את ההיסטוריה שלה, מסרבת לדיבור אמיתי עם אזרחיה.

אפשר לקחת ספרות ולהחמיצה על ידי התגייסות לפוליטי אך ז'ני הופך את הפוליטי לספרות. 'אמנות המלחמה הצרפתית' זכה בפרס גונקור ונמכר ביותר עותקים מרבי מכר כמו של מישל וולבק.

הביקורת על המיליטנטיות הצרפתית התקבלה בהתלהבות הן על ידי ציבור השמאל והן על ידי הממסד הצרפתי. תרמו לכך השפה הפואטית בסגנון 'הרומן החדש' שפה פיוטית, ציורית היוצרת מתח ומהווה משקל נגד כדורי הרובים ופגזי התותחים. העלילה סוחפת ומתריעה מפני נהיליזם. ומפני התדרדרות לפאשיזם אליו מתגלגלים כמה לאומנים במאבק לשימור הזהות הצרפתית, בחלקו האחרון של הספר.

L'Art de la guerre francais

Jenni Alexsis